

(NUNCA MAS)

דו"ח הוועדה הלאומית של ארגנטינה לחקירת העלמם
של בני אדם

הוצאת ספרים של אוניברסיטת בואנוס איירס

EDITORIAL UNIVERSITARIA DE BUENOS AIRES
ARGENTINA

הקהילה היהודית – ארגנטינה

AMIA – COMUNIDAD JUDÍA ARGENTINA

המהדורה המקורית בספרדית הודפסה בנובמבר 1984
על ידי הוצאת הספרים של אוניברסיטת בואנוס איירס,
ארגנטינה

© 1998

EDITORIAL UNIVERSITARIA DE BUENOS AIRES
EUDEBA
ARGENTINA

תרגום לעברית ועריכה: ד"ר אנריקה צבי זדוף
עוזרת לתרגום: חנה חיפץ

הודפס בבואנוס איירס, ארגנטינה

La edición original en castellano fue impresa en noviembre de 1984

EDITORIAL UNIVERSITARIA DE BUENOS AIRES
EUDEBA
ARGENTINA
© 1998

Traducción al hebreo: Dr. Enrique J. Zadoff

Asistente de traducción: Jana Jeifetz

Impreso en Buenos Aires, Argentina.

פרולוג

בשנות השבעים נקרעה ארגנטינה מטרור שהפעילו הימין הקיצוני והשמאל הקיצוני כאחד. תופעה זו לא ייחדה רק את ארגנטינה. איטליה, למשל, סבלה במשך שנים רבות מהתקפות חסרות רחמים של קבוצות פשיסטיות, הבריגדות האדומות וקבוצות דומות אחרות. עם זאת, איטליה לא זנחה מעולם את עקרונות החוק במלחמתה נגד הטרוריסטים. עלה בידה לפתור את הבעיות במסגרת המשפטית הרגילה, ולנאשמים עמדו כל הזכויות למשפט הוגן. כאשר נחטף אלדו מורו, הציע אחד מאנשי הביטחון לגנרל דלה קייזה לנקוט עינויים נגד חשוד שנראה כי שמר לעצמו מידע רב. הגנרל השיב לו תשובה בלתי נשכחת: "איטליה תשרוד על אף אובדנו של אלדו מורו, אך היא לא תשרוד אם תאפשר עינויים".

דברים כאלה אי אפשר לומר על ארגנטינה. כוחות הצבא השיבו על פשעי הטרור בטרור גרוע בהרבה, ולאחר ה-24 במרס 1976 הם ביססו את שלטונם על עוצמה ועל חסינות מעונש, כמקובל במדינה אבסולוטית, וניצלו את כוחם לרעה כדי לחטוף, לענות ולהרוג אלפי בני אדם.

הוועדה שלנו מונתה שלא על מנת לשבת בדין - זה תפקידם של שופטים שהתמנו על פי החוקה - אלא כדי לחקור את גורלם של אלה שנעלמו באותם ימים מבשרי רעה בתולדות ארצנו. מכל מקום, לאחר שאספנו אלפי הודעות וראיות, אשר מאמתות ומבססות את דבר קיומם של מאות מחנות ריכוז חשאיים, ולאחר שאספנו יותר מחמישים אלף עמודי תיעוד, אנו משוכנעים שהדיקטטורה הצבאית ששלטה לאחרונה בארצנו, אכן המיטה את הטררגדיה הגדולה והאכזרית ביותר בתולדות ארגנטינה.

אף שהמילה האחרונה נתונה למערכת המשפט, אין אנו יכולים להחשות נוכח הדברים ששמענו, ראינו והקלטנו. הדברים הרחיקו הרבה מעבר למה שמוגדר פלילי, והביאונו עד לתחום האפל של פשעים נגד האנושות. שכן, באמצעות הטכניקה של העלמת אנשים ותוצאותיה, נרמסו ברגל גסה כל עקרונות המוסר שפותחו אלפי בשנים, בסבל ומכאוב, על ידי הגדולות שבדתות והנעלים שבפילוסופים.

קדושת זכויותיו של הפרט זכתה במשך הדורות לביטויים רבים. בעת החדשה הובע הדבר בזכויות שקודשו על ידי המהפכה הצרפתית, בהכרזה האוניברסלית בדבר זכויות האדם ובאנציקליקות של הכס הקדוש מן המאה העשרים. כל אומה תרבותית, ובכלל זה אומתנו שלנו, הציבה לכך בחוקתה ערובות שלא ניתן להשעותן, אף לא בעתות חירום קשות ביותר: זכות החיים; זכותו של האדם לביטחון; הזכות למשפט הוגן; הזכות שלא להתנסות במעצר בלתי אנושי, בשלילת הצדק ובהוצאות להורג ללא משפט.

מכמות הראיות העצומה שנאספה תחת ידינו, נראה שזכויות אלה חוללו, בכל הרמות, על ידי מוסדות המדינה של ארגנטינה, במהלך מסע הדיכוי שביצעו כוחות הצבא זכויות אלה לא חוללו באקראי אלא בשיטתיות, על פי מתכונת קבועה, בחטיפות ועינויים שהם שבוצעו בכל רחבי הארץ. איך אפשר שלא לראות בכך

מערכת טרור שמקורה בפיקוד העליון של הצבא? איך יכול היה כל זה להתבצע בידי כמה יחידים מושחתים, שפעלו כביכול מיוזמתם הפרטית, שעה שבארץ שרר משטר צבאי, עם כל הסמכויות והשליטה במידע הכרוכים בכך? איך יכול מישהו לדבר על **חריגים בודדים**? המידע שבידינו מאשר כי טכנולוגיה שטנית זו שמשה בידי אנשים שבנוסף להיותם סדיסטים, הם גם מילאו פקודות. אם המסקנות שלנו נראות כאילו הן לוקות בחסר בעניין זה, ניתן למצוא הוכחות נוספות בנאום הפרידה שנשא ב- 24 בינואר 1980 הגנרל סנטיאגו עומר ריברוס, ראש המשלחת הארגנטינית, בפני החונטה הבין אמריקנית להגנה: "יצאנו למלחמה זו, כשבידינו הדוקטרינה שלנו ופקודות כתובות מטעם הפיקוד העליון" חברי החונטות הצבאיות הארגנטיניות, שהגיבו על הזעקה העולמית שקמה בעקבות הזוועה, בהבעת צער על 'חריגי דיכוי שהם בלתי נמנעים במלחמה מלוכלכת', ניסו בצביעותם לגלגל את האשם לטרור מחושב זה על מעשים פרטיים שנעשו כביכול בידי קצינים זוטרים יותר.

מעשי החטיפה היו למעשה מבצעים שאורגנו בדייקנות, לעתים במקומות העבודה של הקורבנות, לעתים לאור היום ובראש חוצות. הם כללו פריסה גלויה של אנשי צבא, שזכו לקבל יד חופשית מתחנות המשטרה המקומיות. שעה שהקורבן היה ניצוד בביתו באישון לילה, היו יחידות של הצבא מקיפות את השכונה וחודרות פנימה, כשהן מפילות אימה על הורים וילדים, שלעיתים קרובות היו נאלצים לצפות במתרחש בפה חסום. הם היו לוכדים את המבוקשים, מכים בהם ללא רחם, מכסים את ראשיהם וגוררים אותם למכונית או למשאית, בעוד שאר היחידה בוזזת את הבית ולוקחת מכל הבא ליד. אז היו הקורבנות נלקחים לחדר שעל דלתותיו ניתן היה לחרות את המילים שדאנטה קרא על שערי השאול: "אתם הנכנסים, הרפו מן התקווה".

כך, בשם הביטחון הלאומי, נפלו אלפי בני אנוש, בדרך כלל צעירים ואף מתבגרים, לתוך הקטגוריה המפחידה המכונה **נעלמים (desaparecidos)**, מילה השגורה כבר בעיתונות העולם (איזו פריבילגיה עצובה לארגנטינה) כשהיא כתובה בספרדית.

לכודים בכוח, בעל כורחם, לא היו הקורבנות קיימים עוד כאזרחים. מי בדיוק היה אחראי לחטיפתם? מדוע נחטפו? היכן היו? לשאלות אלה לא נמצאו תשובות מדויקות: לשלטונות לא היה רישום לגביהם; הם לא הוחזקו בבתי הכלא; מערכת הצדק לא הייתה מודעת לקיומם. השתיקה הייתה המענה היחיד לצווי ההביאס קורפוס שניתנו, השתיקה מבשרת הרע שאפפה את קיומם. אף חוטף אחד לא נעצר מעולם, אף מחנה ריכוז חשאי אחד לא אותר אי פעם, מעולם לא נמסר בחדשות על כך שהאחרים לפשעים אלה באו על עונשם. כך חלפו ימים, שבועות, חודשים ושנים של חוסר ודאות וייסורים, על אבות, אמהות וילדים, כשכולם נתונים בין חסדי השמועה לתקווה נואשת. את זמנם בילו בניסיונות אין ספור להציל מידע מאנשי השלטון: קציני צבא שהומלצו בפניהם, בישופים, כמרים צבאיים או מפקחי משטרה, אך הם לא זכו לעזרה.

בחברה הארגנטינית פשטה תחושה של חוסר ביטחון, מלווה בפרח, שכל אחד, יהא חף מפשע כאשר יהיה, עלול ליפול קורבן לצייד מכשפות שאין לו סוף. היו מי שהגיבו בדאגה. אחרים נטו, במודע או שלא במודע, להצדיק את הזוועה. "בטח יש לזה סיבה", היו לוחשים, כאילו מנסים להפיס את דעתם של אלים מסתוריים ומטילי

יראה, כשהם מתייחסים לבני והורי הנעדר כאל נגועים במגיפה. עם זאת, מעולם לא נישאו תחושות אלה בלב שלם, בהיודע על רבים כל כך שנשאבו, על לא עוול בכפם, אל אותו בור תחתיות. ככל ציד מכשפות, לבש המאבק ה"אנטי חתרני" פנים של מסע-דיכוי גורף ואחוז תזזית, והשימוש במילה "חתרני" שהלך והתרחב, הפך סתום ובלתי צפוי. בעולם ההזיה הסמנטית, שבו התרוצצו בשפע תוויות כמו *מרקסיסזם-לניניזם, חסרי מולדת, מטריאליסטים ואתאיסטים, אויבים לערכי המערב והנצרות* - היו כולם נתונים בסכנה: החל מאלה שדיברו על מהפכה חברתית וכלה בצעירים בעלי מודעות חברתית שהלכו למשכנות העוני כדי לעזור לתושביהן.

כל הסקטורים נפלו ברשת: מנהיגי פועלים שלחמו בעד העלאת שכר; צעירים באגודות סטודנטים; עיתונאים שלא תמכו במשטר; פסיכולוגים וסוציולוגים - רק משום שעסקו במקצועות 'חשודים'; פציפיסטים צעירים, נזירים ונזירות שהביאו את תורת ישו למשכנות העוני; חברים של אלה, וחברים של חבריהם, וכאלה ששמותיהם נמסרו בזדון ממניעים אישיים, או שנפלטו מפיהם של החטופים בלחץ העיניים. הרוב הגדול היה חף מפשע, לא רק מפשע הטרור, אלא גם מהשתייכות ליחידות הלוחמות של ארגוני הגרילה: אלה האחרונים, שבחרו להילחם בשדה הקרב על דעותיהם, הוכרעו בריות או שאיבדו עצמם לדעת בטרם ייפלו בשבי. ספורים מהם היו בחיים כשנפלו בידי כוחות הדיכוי.

מרגע חטיפתם, איבדו הקורבנות את כל זכויותיהם. נשלל מהם הקשר עם העולם, הם הוחזקו במקומות שכוחי אל, עונו בצורה ברברית, לא ידעו מה צופן להם הגורל, אם יושלכו לנהר או לים, קשורים למשקולת בטון, או שיישרפו ויהיו לאפר. עם זאת, הם לא היו סתם חפצים, היו להם עדיין כל התכונות האנושיות: הם חשו כאב, יכלו לזכור אם, ילד, בן זוג, ולחוש חרפה אינסופית על שנאנסו בפומבי. הם היו בני אדם שלא רק הרגישו ייסורים ואימה שאין לה שיעור, אלא גם, ואולי דווקא משום כך, הם נאחזו בבידל של תקווה בפינה נסתרת של נפשם.

גילינו קרוב ל-9000 חסרי מזל שכאלה, שהעולם עמד מנגד ונטשם. יש לנו יסוד להאמין שמספרם האמיתי גדול בהרבה. משפחות רבות חששו לדווח על היעלמות יקיריהם, מחשש נקמה. ומשפחות אחרות עדיין מהססות, מחשש לתחייתם של כוחות האופל.

בעצב ובצער מילאנו את המשימה שנמסרה לנו על ידי הנשיא הנבחר של הרפובליקה. הייתה זו משימה כבדה עד מאוד, כי הוטל עלינו להרכיב מחדש את חלקי התמונה החשוכה, שנים לאחר קרות הדברים ולאחר שכל העקבות נמחקו במתכוון, הראיות הועלו באש ובניינים נמחו מעל פני האדמה. עבודתנו התבססה אפוא על הודעות שנמסרו מפי קרובי משפחה או מפי ניצולים ששרדו מן התופת, או אפילו על הודעות שנמסרו לנו מפי כאלה שהשתתפו בעצמם במעשה הדיכוי, ומסיבה אפלה זו או אחרת, מצאו את דרכם אלינו וסיפרו את הידוע להם.

במהלך חקירותינו הופנו לעברנו עלבונות ואיומים מפיהם של אותם אנשים שביצעו את הפשעים..רחוקים מלהביע חרטה כלשהי, הם ממשיכים וחוזרים על אותם צידוקים, על שהיו מעורבים במלחמה *מלוכלכת* ועסקו בהצלת המולדת וערכיה המערביים - נוצריים. לאמיתו של דבר הם האחראים לכך שערכים אלה נגררו אל חשכת המרתפים של הדיכוי. הם מאשימים אותנו בעיכוב הפיוס הלאומי, בליבוי

השנאה והסלידה, בכך שאנו מפריעים להשכיח את העבר. אך אין זה כך. לא פעלנו מתוך רגשי נקם או תגמול. כל שאנו מבקשים הוא אמת וצדק כפי שתבעו דתות שונות, בהבנה שפיוס של אמת לא יקום עד שהאשם יכה על חטאו ועד שיצמח לעינינו צדק של אמת. שאם לא כן, אין כל ערך לשליחות הנעלה שממלאה הרשות השופטת בכל חברה בת תרבות. אמת וצדק, יש לזכור, הם שיאפשרו לאנשי הצבא שלא פשעו, לחיות בכבוד; שאם לא כן יסתכנו הם בכך שתדבק בהם אשמה גורפת ובלתי מוצדקת. אמת וצדק יאפשרו לכוחות הצבא לשוב ולראות עצמם, כגוף אחד, ממשיכי דרכם של הצבאות שלחמו בכבוד רב כל כך, אף שחסרו להם אמצעים, כדי להביא חופש למחצית היבשת.

לכסוף, הואשמנו בכך שנשאנו פנים, בהוקיענו צד אחד בלבד של מאורעות הדמים שזעזעו את אומתנו בשנים האחרונות, כשהתעלמנו מן הטרור שקדם למרס 76; הואשמנו אפילו, בצורה מעוותת, בכך שהצדקנו אותו כביכול. אך נהפוך הוא, ועדה זו דחתה מאז ומתמיד את הטרור ההוא, ואנו שמחים על שניתן לנו לדחותו שוב, בהזדמנות זו. לא היה זה מתפקידנו לפשפש בפשעיהם של אותם טרוריסטים, אלא רק לחקור את גורל הנעלמים, תהא זהותם אשר תהיה, בלי לבדוק מאיזה צד של המתרס עסקו באלימות. איש מקרובי משפחתם של קורבנות הטרור ההוא לא פנה אלינו, מה גם שאותם קורבנות טרור נהרגו, יותר מש"נעלמו". וגם זאת לדעת: לארגונינים היו הזדמנויות רבות לצפות בשפע של תכניות טלוויזיה, לקרוא אין ספור כתבות ומאמרים ואף ספר שלם שיצא לאור בידי המשטר הצבאי, בכלם גונו פעולות הטרור ההן, לאחר שתוארו לפרטי פרטים.

אסונות גדולים מניבים לקח. הטרגדיה שהחלה עם עליית הדיקטטורה הצבאית במרס 1976, האיומה בתולדות אומתנו, תעזור לנו ללא ספק להבין שרק דמוקרטיה יכולה להציל עם מזוועה בסדר גודל שכזה, ורק היא יכולה לשמור על זכויותיו המקודשות של האדם. רק בדמוקרטיה נדע לבטח כי מאורעות מעין אלה, שבגינם יצאה לדאבונו דיבתנו רעה בעולם התרבותי, לעולם לא עוד יפקדו את אומתנו.

ארנסטו סבאטור

1984

הערת המחבר

המקרים המתוארים בדוח זה לוקטו מתוך המסמכים והראיות שקיבלנו. מקרים אלה נבחרו אך ורק כדי לבסס ולהמחיש את קביעותינו המרכזיות. קביעות אלה נתקבלו על סמך כל החומר שנאסף תחת ידינו - העדויות שהובאו מכלי ראשון, מפי עדי ראייה שנכחו באירועים שיתוארו להלן. אין אנו מוציאים מכלל אפשרות שבתוך כך נפלו שגיאות מקריות, או שקיימים מקרים רבים אחרים, שיכלו להמחיש את קביעותינו בדרך טובה יותר.

באשר לאנשים ששמותיהם הובאו כאן, בהתאם לתפקידים שמילאו, או שנכללו בתעתיק ההודעות המערב אותם באירועים שיש להם אולי נפקויות משפטיות - אין הוועדה הלאומית מבקשת, בכל דרך, לרמוז לאחריותם לגבי מקרה כלשהו. לוועדה אין כל סמכות ממין זה, שכן הסמכות בעניינים אלה מסורה בידי הרשות השיפוטית, בהתאם לחוקת ארגנטינה.

דבר המוציא לאור

המהדורה העברית של דו"ח הוועדה הלאומית הארגנטינית לחקירת העלמם של בני אדם, תרגומו והצגתו בפני הקורא הישראלי, היא לקהילה היהודית של בואנוס איירס, ארגנטינה (אמ"א) ולכל היישוב היהודי בארגנטינה, הזדמנות נוספת להגשמת עקרונות ולמימוש בפועל של מטרות יסוד.

אחד עקרונות הבסיסיים בהשקפת עולמו של העם היהודי, הוא המימוש הפעיל של הזיכרון. **העדות** היא ציווי מוסרי יהודי אשר העשיר את עולמם של דורות רבים בדרך של העברת המורשת הלאומית בת אלפי השנים מדור לדור, ובתוך כך גם מורשת הסבל שהייתה נחלתו של עמנו.

על כן הבינה אמ"א שמן הראוי שתיטול גם היא על עצמה אחריות ותתחבר למשימת הפצתו של דו"ח זה, עדות לאחת התקופות השחורות ביותר בתולדות ארגנטינה, עדות הנתפסת בעיני העולם כולו כשם נרדף לאלימות מטעם המדינה, אלימות שקצרה את חייהם של אלפי אנשים ונשים, אחוז גבוה מהם יהודים.

"על פי היהדות כל אדם נברא בצלם אלוקים, ועל כן אין לשפוט אותו אלא על פי מעשיו בלבד"; עקרון זה, כפי שניסח אותו שמואל דוד לוצטו ב-1880, הוא ששימש נר לרגלינו כשהחלטתנו ליזום את התרגום לעברית של NUNCA MAS: לחזק את התביעה לצדק מאת החברה הארגנטינית על פי הערכים הנעלים של התרבות היהודית, התובעים רדיפה מתמדת אחר האמת, השלום והחופש.

אכן, כשאנו מנסים להסביר את פרסומו של ספר זה בעברית, משמשים הנימוקים האינטלקטואליים בצד הנימוקים התרבותיים והרגשיים.

מאז ומתמיד עם ישראל נקרא עם הספר והעברית שימשה אפיק הביטוי המרכזי של תרבותו. המסד האתי שעליו מושתת המוסר המערבי - עשרת הדברות - נכתב עברית וכך גם כתבי הקודש כולם. על כן, הוצאתה לאור של המהדורה העברית של דו"ח זה, פירושה למעשה לפרסמו בשפה שהמשיכה להתקיים חרף תלאות הזמן, שפה אקטואלית וחיונית הקושרת את כולנו עם העקרונות המקודשים של האנושות.

הוצאתו לאור של **לעולם לא עוד** מהווה גם אזכור של העמדה הביקורתית שנקטה מדינת ישראל באותן שנים ושל הגינוי שהשמיעה נגד הפרתן של זכויות האדם.

אי אפשר שלא להזכיר שישראל קיבלה פליטים מארגנטינה, הגנה עליהם ואף הקימה ועדה של חברי כנסת שביקרה בארצנו ונפגשה עם קרובי משפחתם של הנעלמים ועם אישים שהתגייסו למאבק נגד הטרור מטעם המדינה.

בין חברי הוועדה הלאומית של ארגנטינה לחקירת העלמם של בני אדם (CONADEP), שחיברה דו"ח זה, היו אישים בולטים ביישוב היהודי הארגנטיני,

דבר המבליט את רמת מעורבותו בהגנת החיים ובשמירת הערכים הבסיסיים של האנושות.

ספר זה מעיד על הצלחות העמוקות שנתרו בארצנו בעקבות הזעזוע הפוליטי שפקד בשנות השבעים את אמריקה הלטינית, שאופיינה במשטרים צבאיים, בתנועות גרילה ובעיקר בטרור מטעם המדינה.

השבת הדמוקרטית על כנה ב-1983, ובמיוחד החלטתו של הנשיא דאז, ראול אלפונסין, להעמיד לדין את האחראים לחטיפות, להעלמות, לגניבת ילדים ולשאר המעשים הנוראים והחריגים שנעשו על ידי כוחות הצבא והמשטרה, הם שהביאו להקמתה של ה-CONADEP ולהפקדתה על גביית העדות מפי הניצולים ובני משפחות הנפגעים.

הקורא הישראלי, המרוחק מהמהלכים הפוליטיים שפקדו את אמריקה הלטינית, יתקשה אולי לקלוט תופעות אלה, שעשויות להישמע כחלק מעדויות של קורבנות הנאציזם. על כן סבורים אנו כי הספר **לעולם לא עוד**, שהופעתו התאפשרה הודות לשיתוף הפעולה בין הוצאת הספרים EUDEBA לבין אוניברסיטת בואנוס איירס, יתרום ליתר הבנה וקירוב בין ארגנטינה וישראל.

בנימין ד'ישראלי נהג לומר כי "הצדק הוא האמת בפעולה". עבור אמי"א, הדפסתו של דו"ח זה בעברית משמעו ליטול חלק בשאיפה האוניברסלית לצדק המונחת בין עמודיו. על כן מקדישה אמי"א את המהדורה העברית של NUNCA MAS לכל בני המין האנושי הנאבקים למען כבוד האדם בכל קצווי תבל.

AMIA – הקהילה היהודית, ארגנטינה

NOTA DE AMIA A LA EDICIÓN EN HEBREO

El proyecto de traducción al hebreo del Informe de la Comisión Nacional sobre la Desaparición de Personas, su edición y presentación a los lectores israelíes, significó para AMIA y la Comunidad Judía de Buenos Aires - Argentina - una nueva posibilidad de transformar sus principios en acción y sus objetivos fundacionales en hechos concretos.

El ejercicio activo de la memoria constituye para el Pueblo Judío un principio básico de su filosofía. A lo largo de su historia, DAR TESTIMONIO ha sido un imperativo ético que ha permitido enriquecer a las sucesivas generaciones mediante el conocimiento de su herencia milenaria, de su pasado -especialmente de sus episodios más dolorosos.

Por ello, AMIA ha asumido como responsabilidad propia el asociarse en la transmisión de este Informe, testimonio de uno de los períodos más negros de la historia argentina. Una etapa que configura un paradigma internacional de la violencia de Estado, durante la cual fueron segadas las vidas de miles de hombres y mujeres entre los que se contaba un alto porcentaje de población judía.

“El judaísmo considera a cada ser humano como creado a imagen de D’s, y por ello insiste en que todo hombre no deberá ser juzgado sino por sus acciones”. Este principio, enunciado por Samuel David Luzzato en 1880, logra interpretar el espíritu con el cual AMIA se embarca en el proyecto de traducción al hebreo del Nunca Más: reafirmar el reclamo de justicia de la sociedad argentina, en consonancia con los más altos valores de la cultura judía como son la búsqueda eterna de la verdad, la paz y la libertad.

Al formularnos la pregunta de por qué el Nunca Más en hebreo, los argumentos intelectuales se entremezclan con razones culturales y afectivas.

Desde siempre en su historia, el Pueblo Judío fue llamado el Pueblo del Libro, teniendo al hebreo como canal de expresión de su cultura. El código de ética sobre el que se basa la conciencia moral de

occidente -los Diez Mandamientos-, fueron escritos en hebreo al igual que las Sagradas Escrituras. Por ello, generar la versión en hebreo del Informe de la CONADEP es, de alguna manera, editarlo en una lengua que ha sobrevivido a los avatares del tiempo, un idioma actual y vital que conecta con los más sagrados principios de la humanidad.

El Nunca Más en hebreo significa, además, una suerte de reconocimiento a la actitud de crítica y condena a la situación de los derechos humanos, asumida en aquellos años por el Estado de Israel.

No es posible dejar de mencionar que Israel no sólo recibió y protegió a exiliados y perseguidos, sino que constituyó una Comisión de Legisladores que visitó nuestro país entrevistándose con familiares de desaparecidos y personalidades enroladas en la lucha contra el terrorismo de Estado.

La Comisión Nacional sobre la Desaparición de Personas (CONADEP), autora del presente Informe, estuvo integrada, entre otros, por importantes personalidades de la comunidad judía. Este hecho marca, de alguna manera, el nivel de protagonismo de la comunidad judía argentina en la defensa de la vida y los valores básicos de la humanidad.

A través de estas páginas, se deja testimonio de las profundas cicatrices que provocó en nuestro país el proceso de convulsión política que caracterizó a los años '70 en una América Latina signada por gobiernos militares, movimientos guerrilleros y, fundamentalmente, el terrorismo de Estado.

El retorno a la democracia en 1983, y en especial la decisión del entonces Presidente Raúl Alfonsín de juzgar a los responsables de los secuestros, desapariciones, sustracciones de niños y demás hechos aberrantes perpetrados por las fuerzas armadas y policiales, dio nacimiento a la CONADEP, con el mandato de recoger los testimonios de sobrevivientes y familiares.

Para el lector israelí, tal vez alejado de los procesos políticos que vivió Latinoamérica, puede resultar compleja la comprensión de estos fenómenos, que podrían parecer surgidos de algún material de investigación sobre testimonios de víctimas del nazismo. Por ello

entendemos que Nunca Más será una contribución al mayor entendimiento y acercamiento entre Argentina e Israel, cuya concreción no hubiera sido posible de no contar con la colaboración de editorial Eudeba y la Universidad de Buenos Aires.

Benjamin Disraeli decía que “Justicia es la verdad en la acción”. Editar al hebreo (poner en acción) este Informe es para AMIA hacerse eco del anhelo universal de justicia que subyace en sus páginas. AMIA dedica, entonces, la edición hebrea de Nunca Más a todos los seres humanos que alrededor del mundo luchan por la dignidad del hombre.

AMIA – Comunidad judía argentina

הקדמה למהדורה העברית

ד"ח הוועדה הלאומית הארגוניית, אודות אנשים שנעלמו תחת המשטר הצבאי ששלט בארגנטינה ממרס 1976 ועד אוקטובר 1983, הוא מסמך מסמך שיער. הוא מתאר, על יסוד עדויות (בעיקר של קרובי הנחטפים), את מאבקו של המשטר הצבאי בהתארגנויות טרוריסטיות שפעלו באותן שנים בארגנטינה. הוועדה איתרה בוודאות 8,960 חטופים, אך העריכה את המספר המלא של החטופים כגדול בהרבה יותר, כ-20,000. שיטת המאבק כללה חטיפה אלימה של בני אדם מבתיהם והעלמתם באמצעות הורדת מסך של שתיקה ורמייה אודות הקורה אותם. בפועל - כך גילתה הוועדה - הם הוחזקו ב-340 מחנות מעצר שנוהלו על ידי הצבא ושירותי הביטחון, שם היו נתונים לעינויים נוראים, שכללו גם עינוי של ילדים או קשישים לעיניהם של בני משפחתם לשם השגת מידע מהם. לאחר מכן הומתו בדרך כלל, במיתות שונות ומשונות.

הרצח היה במקרים רבים כמעט תוצר של עינויים ונועד בעיקר להעלים את העדים הישירים - הקורבנות של מעשי הזוועה. אין מדובר בהתעללות שיטתית וברצח של זרים או אחרים. מדובר במעשי זוועה שעשו ארגוניים בארגוניים. יתר על כן, הוועדה קבעה כי לרוב החטופים, שהיו קורבנות השיטה, לא היה קשר כלשהו, אף לא אידיאולוגי, לפעילות הטרור או לארגוני הטרור. ההנחה הרווחת גם אצלנו, לפיה שיקולי יעילות מבטיחים שהמאמץ של גורמי ביטחון להתמודד עם טרור אכן יוביל אותם אל מי שעוסקים באמת בטרור - אינה עומדת בהכרח במבחן המציאות. הרחבת המאבק לא רק כלפי מי שעוסקים בפועל בטרור, אלא גם במי שמפיצים אידיאולוגיה טרוריסטית - ההיזקקות למונח המעורפל "פעילות חתרנית" - ההיזקקות לעינויים, אשר מובילה בהכרח גם לכך שהמעונים מצביעים על חפים מפשע כ"שותפים" לעבירות שכלל לא ביצעו - ההלשנה על חפים ממניעי נקמנות או מניעים זרים אחרים - הרצון של הרשויות להטיל אימה - כל אלה הם מתכון לכך שברשת המאבק בטרור נתפשים, באופן מאסיבי, גם מי שאין להם כל קשר לטרור.

מדובר בסיפור טרגי. יש משהו בטרור - כנראה בשל היותו מכוון כלפי חפים מפשע וכלפי כל אחד מאיתנו - שהוא כל כך מחריד, מעורר זעם, מערער את הביטחון ואת האיזון, תולש את הדעת מצרייה; שבשל כך הוא מזמין התמודדות חסרת מעצורים: טרור נגדי מטעמה של המדינה. לכן גם קל יחסית לגייס את האנשים המשרתים בכוחות הביטחון להפעלת אמצעים בלתי אנושיים נגד החשודים בטרור. לכן ניתן גם לסמוך על כך שהציבור הרחב יקבל בהסכמה, או לפחות ישלים בשתיקה עם ההיזקקות לאמצעים אלה. נקודת הכשל היא כפולה: בחוסר האפשרות להגביל את האמצעים הללו לאותם מצבים נדירים האמורים להצדיק אותם - דרכם היא להתפשט מעבר לאותם מצבים. מה שאמור לחול על מקרה של פצצה ממשית מתקתקת, העומדת להתפוצץ (עינויים בחקירה כדי שניתן יהיה לנטרל את הפצצה) או כדי למנוע את הנחתה של פצצה כזו לאלתר (מעצר מינהלי) - מופעל למעשה במקרים רבים שהדמיון ביניהם לבין נטרול של סכנה ממשית הוא מקרי בלבד. נדרשת מידה לא קטנה של נאיביות על-מנת להאמין שיצירת מרחב חוקי של אמצעים נתעבים או מפוקפקים מבחינה מוסרית תבטיח שמירה קפדנית על

גבולותיו של אותו מרחב. הנטייה הטבעית היא למצות את המרחב החוקי, אך לא להישאר תחומים בגבולותיו, אלא לצאת אל מעבר להם, שכן כשם שהמטרה מכשירה את האמצעים החוקיים, היא נתפשת כמכשירה גם היזקקות לאמצעים בלתי-חוקיים. התפישה היא שמול המלחמה המזוהמת, חסרת המעצורים, של הטוריסטים, רק מלחמה מקבילה מטעם המדינה עשויה להועיל. כך בדיוק נהגה הכת הצבאית ששלטה בארגנטינה: היא נטלה לעצמה כוחות משפטיים עצומים, כמעט בלתי מוגבלים, ובה-בעת הורתה על שימוש באמצעים בלתי חוקיים לחלוטין. שנית, כאמור, אין כל דרך להבטיח שמי שמופעלים כלפיו אותם אמצעים חריגים הוא אכן טוריסט. עולה מכאן כי יש סיכוי טוב לכך שהתרופה לטרור תהא מסוכנת יותר מן המחלה עצמה. למרות האמור, ספק רב אם ניתן מעשית למנוע היזקקות לאמצעים חריגים בהפעלת מאזן תועלתני כולל, מקיף ומרחיק ראות. אין מנוס, כנראה, מהיזקקות לאיסורים מוחלטים. שאם לא כן מנצח הטרור כבר בשלב המאבק נגדו, שכן הוא מדביק גם את המדינה בנגע הטרור. כאשר בוחנים את האמצעים רק לפי המטרה ואין בוחנים בנפרד את ראויות האמצעים, גם כשמדובר במטרה חיונית ונאצלת - חדלה המדינה עצמה להיות מדינת חוק במובן האמיתי של המילה והופכת להיות מדינת טרור. יתרונה המוסרי על הטוריסטים מתפוגג.

הסיפור הארגוני חושף גם היבט נוסף, המוכר גם לנו והמגביר את הפיתוי להיאבק בטרור באסטרטגיה של מלחמה בלתי-מוגבלת, במקום להיאבק בו באמצעים הולמים מדינת חוק ולהתחקות אחר שורשיו כדי לנסות להעלים אותו או לצמצמו על ידי טיפול שורש: ידעתם המבוססת של מפעילי הטרור המדינתי כי בסופו של דבר לא ייתנו את הדין על מעשיהם.

כיצד מבטיחים כי הציווי - לעולם לא עוד, לא ישאר בגדר מליצה נבוכה? צודק ארנסטו סבאטו, שכיהן יו"ר הוועדה וכתב פרולוג לדו"ח, כי רק משטר דמוקרטי יכול להבטיח הגנה על זכויות היסוד של האדם. אכן, אין זה מקרי כי מעשי הזוועה נעשו תחת משטר צבאי. ואולם, הניסיון בארגנטינה עשוי ללמד מהם יסודותיו של המשטר הדמוקרטי אשר מהווים מחסום מפני מעשי זוועה, שפגיעה בהם סוללת את הדרך לפשעים נגד האנושות כדוגמת אלה שבוצעו בארגנטינה. ראשית לכול: מחוייבות לזכויות היסוד של האדם כבסיס המשטר הדמוקרטי, בהן הזכות לחיים, הזכות לכבוד אנושי ולהליך משפטי הוגן כתנאי לפגיעה בחירותו של אדם. שנית: החשיבות המיוחדת של רשות שופטת עצמאית ובלתי-תלויה (שהמשטר הצבאי בארגנטינה חיסל). שלישית: הסכנות המיוחדות הכרוכות בצנזורה ממלכתית (שהמשטר הצבאי הנהיג) ובמעצרים מינהליים (שהיו אמצעי עיקרי בהפעלת מערכת הזוועה בארגנטינה).

לקחי הניסיון הנורא של ארגנטינה הינם רלבנטיים בכל מקום גם בשני הקשרים נוספים: השמירה על עצם קיומו של המשטר הדמוקרטי והשמירה על מניעת הסתאבותו (פגיעה בערכי יסוד דמוקרטיים במשטר שיש לו מאפיינים דמוקרטיים מבניים-פורמליים).

שמירה על הדמוקרטיה מחייבת, ראשית לכול, הכרה בערכו של המשטר הדמוקרטי כמחסום מפני הידרדרות למעשי זוועה, שמירה עלילאית על העיקרון של כפיפות

הצבא ושאר ארגוני הביטחון למרות השלטון האזרחי הנבחר, חיסון מפני אידיאולוגיה שלפיה הגנה על ערכים כלשהם, יהיו חשובים ככל שיהיו, עשויה להצדיק הפקעת השלטון מידי פוליטיקאים נבחרים - הססניים ופשרניים - והעברתה לידי שומרי החותם של אותם ערכים - הצבא ושירותי הביטחון. חשוב להבין בהקשר זה, כי כשם שהעינויים מופעלים בשם ההגנה על החשובים שבערכים, כך גם חיסולו או השעייתו של המשטר הדמוקרטי נעשית, לפי הנטען, למען מטרות נעלות - כמו במקרה הארגנטיני - בשם ההגנה הלאומית וערכי הנצרות. הנוראים והמסוכנים שבמעשים ננקטים תדיר בשם הנאצלות שבמטרות. מכאן החשיבות הקריטית של ההקפדה על ראיות האמצעי, תהא צדקתה של המטרה זוהרת כשמש ברקיע. עוצמתו של משטר דמוקרטי היא פועל יוצא של מידת מחויבותם של בני החברה לערכי הדמוקרטיה. ערכי הדמוקרטיה אינם מובנים מאליהם. אין הם זורמים בדם כרגש טבעי ואין יונקים אותם עם חלב אם. תחזיות מן הסוג "אצלנו זה לא יכול לקרות" הן לרוב מפקקות, כפי שלימד אותנו רצח ראש הממשלה, יצחק רבין ז"ל. ההנחה הזוהירה חייבת להיות כי לא לעולם חוסן. מכאן חשיבותו המופלגת של החינוך לערכי הדמוקרטיה.

על אף כל האמור, תהא זו אשלייה לחשוב שמעשי זוועה מבישים יכולים להתנהל רק תחת משטר צבאי, והא ראייה שגם בארגנטינה החלו מעשים אלה עוד לפני שהשלטון נתפש על ידי הצבא (בשנים 1974-1976, בין השאר תוך שימוש מאסיבי בחיסולים, במעצרים מינהליים ובעינויים). גם בדמוקרטיה חובה לעמוד על המשמר: הנטייה להגיב על טרור בטרור קיימת גם במשטר דמוקרטי. מכאן הסכנה הן לערכי הדמוקרטיה ובטווח ארוך יותר הן לעצם קיומו של המשטר הדמוקרטי, שכן התרופפות ערכי היסוד הדמוקרטיים עלולה להכשיר את הקרקע להתמוטטות כוללת שלו. הגופים המתמודדים בטרור חייבים להיות מפקחים מבחוץ באופן צמוד ויעיל. סמכויותיהם חייבות להיות מוגבלות למניעת מעשים פליליים ואין להתיר להם להתמודד עם תופעות כגון "חתרנות" או "עוינות למשטר". אלה מושגים עמומים ומסוכנים אשר מזמינים ממש פגיעה בחפים מכל עוון. אין למהר ולקבל את מה שמוצג על ידי השלטון כצידוק לפגיעות חמורות בזכויות אדם בסיסיות, ככורח בל יגונה. אין דבר קל יותר לשלטון מאשר להשתמש בטיעונים אלה, שהם לעתים חסרי יסוד לחלוטין ולרוב מוגזמים ביותר, ואין גדולה מן הסכנה הכרוכה בנטייה הטבעית להאמין לטיעונים כאלה, שעושים את החיים לנסבלים ולנעימים יותר. העצמתו של אויב פנימי או חיצוני עשויה להיות אמצעי בידי השלטון להשגת אחדות לאומית ו"שקט תעשייתי", כאשר היעד האמיתי הוא שרידות שלטונית. יחס חריף במיוחד של חשדנות חייב להתקיים כלפי מה שהשלטון מתאר בתחום זה כ"חריגים", כפי שעשתה גם הכת השלטת בארגנטינה. מתחת למה שמוצג כחריגים מסתתרת תכופות שיטה. החינוך שלא לציית לפקודות בלתי חוקיות - גם כשהן מתכסות באצטלה של כורח לאומי ושל התמודדות באויבי המשטר - הוא חיוני, כשם שחיונית ההתעקשות להביא לדין ולהעניש במלוא חומרת הדין את האחראים לשיטה וגם את מוציאיה אל הפועל. בזהירות מיוחדת יש להתייחס לסמכויות לשעת חירום. לעולם אין להרשות העלמת עוור. המעצר המינהלי, אם הוא בכלל יכול לבוא בחשבון, חייב להיות חריג שבחריג. היזקקות לו כשיטה, מערערת את מהותה של מדינה כמדינת חוק. שימוש בעינויים או באמצעים משפילים או בלתי-אנושיים הינו אסור באופן מוחלט. קולעים מאוד הדברים

המיוחסים לגנרל האיטלקי דלה קייסה בפרולוג של סבאטו, כאשר הוצע לגנרל להפעיל עינויים על מנת לחלץ מידע לגילוי מקום הימצאו של ראש הממשלה האיטלקי החטוף, אלדו מורו: איטליה תוכל לעמוד באובדנו של אלדו מורו; היא לא תוכל לעמוד בהכנסת עינויים. אכן, רק כך ניתן להבטיח שלא יתרחשו עוד מעשי זוועה מן הסוג המתואר בדו"ח זה, המתאר תופעה שהיא תופעה מיבשת אחרת, מעולם אחר, אך גם תופעה של כל מקום, גם מקומנו שלנו.

פרופסור מרדכי קרמניצור,
האוניברסיטה העברית, ירושלים

דבר המתרגם

ספר זה מביא בפני הקורא העברי את דו"ח ועדת החקירה הממלכתית שהוקמה בארגנטינה עם השבת הדמוקרטיה על כנה. הוועדה נתבקשה לבדוק את פרשת העלמם של בני-אדם בשנות השלטון הצבאי (1976-1983). בעיקרו של דבר, כולל הדו"ח קובץ של עדויות שהוצגו בפני הוועדה, תיאור של מתקני העינויים והמעצר שנחשפו, רשימות שמיות והערות הוועדה. העדים - קורבנות הדיכוי והעינויים ששרדו - העידו במצבים אמוציונליים קשים, בעוצמה מיוחדת. הם השתייכו לקבוצות גיל, רמות השכלה ועיסוקים שונים ומגוונים. עדויותיהם נשמרו במקור בלשונם הם, ללא עריכה לשונית.

השמות המופיעים בספר, הן של בני-אדם (הקורבנות, אנשי השלטון וקציני כוחות-הביטחון למיניהם), הן של מוסדות (בסיסי צבא, בתי סוהר וכד'), נשמרו לרוב בצורתם המקורית, בספרדית, גם למען הדיוק וגם כדי להקל על קריאתם הנכונה.

עלי להודות לאלה שבידיעתם, בתמיכתם או בסיועם הטכני תרמו למילוי המשימה הקשה והחשובה שהוטלה עלי. במיוחד אסיר תודה אני לד"ר אפרים זדוף מירושלים, על הייעוץ השוטף, העזרה הטכנית והעידוד המתמיד.

אם תרגומו של ספר זה לעברית יתרום להפצת המידע על אירועי התקופה ההיא ויביא לכך שיותר אנשים יהיו מודעים למה שהתרחש בארגנטינה בשנות הדיכוי - נרגיש שהמאמץ לא היה לשווא.

אנריקה צבי זדוף, 3 במאי 1998.